

SECUNDUM LEGEM

SECUNDUM LEGEM

Genel Yayın Yönetmeni

Işıl Nur Karabulut

Yayın Kurulu

Bilge Aktepe
Cemre Kazanç
Ezo Ferda Topal
Kemal Atabey Öztürk

Editör

Işıl Nur Karabulut

Tasarım

Ezo Ferda Topal

Başkent Üniversitesi
Hukuk Topluluğu Dergisi Özel Sayısı

Secundum Legem
Aralık 2023

Süreyya Ağaoğlu Hakkında

Bugün 29 Aralık 2023, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu'nun aramızdan ayrılışının otuz dördüncü yıl dönümü. İsmi vakıflara, derneklere, burslara verilen, hukukla ilgilenen herkesin hayatının bir döneminde duyduğu isimdir onunki; ancak Süreyya Ağaoğlu'nun mücadelesi pek tabii sadece "bir isim" hâline indirgenemez. Onun mücadelesi, benim ve fakültemdeki çok değerli kadın arkadaşlarımla bugün hukuk amfilerinde erkek meslektaşlarımızla beraber oturabilmesi için verilen bir savaştır.

Süreyya Hanım, 29 Temmuz 1903 tarihinde Azerbaycan'ın Şuşa kentinde ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gözlerini açar. Babası dönemin ünlü hukuk profesörü Ahmet Ağaoğlu, annesi ise Sitare Hanım'dır. Sonrasında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eden Süreyya Hanım, 1921 yılında Bezm-i Alem Valide Sultanisi'ni (şimdiki İstanbul Kız Lisesi) bitirir. Bazı kaynaklara göre hukuk okumaya çok küçük yaştan, daha yedinci sınıf öğrencisi iken karar vermiştir. Ancak o dönem bu isteği çevresi tarafından ciddiye alınmaz, çünkü hukuk fakültesi kız öğrencilere kapalıdır. Öyle ki aile büyükleri tarafından kadınlara uygun bir meslek seçmesi ve bu isteğinden vazgeçmesi konusunda tavsiyelerde bulunulur. Ancak Süreyya Hanım kararlıdır, kendisi İstanbul Darülfünun Hukuk Mektebi'ne (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi) giriş öyküsünü şu şekilde aktarmaktadır: "1921 yılı sonbaharında üç arkadaşım (Bedi, Melahat ve Saime) Darülfünun'un...merdivenlerini çıkıyorduk...O zaman Hukuk Fakültesi kadınlara kapalı idi: arkadaşlarım bana gülyüyorlardı, muvaffak olup olamayacağım meçhuldü. Hukuk Fakültesi Reisi Selahattin Bey köşede bir masa başında oturuyor; yanında Profesör Veli Bey, karşısında da Katib-i Umumi Rauf Bey oturuyorlardı. İçeriye girip: 'Ben Süreyya Ağaoğlu'yum. Bezm-i Alem Valide Sultanisini bu sene bitirdim. Hukuk tahsili yapmak istiyorum, beni hukuka kaydeder misiniz?' dedim. Selahattin Bey hayretle yüzüme baktı, Veli Bey her zaman aşağıya inik başını kaldırdı, ikisi de şaka edip etmediğimi anlamaya çalışıyorlardı sanırım...Nihayet Selahattin Bey kahkaha ile güldü: 'Üç arkadaş daha bul, hemen fakülteyi açalım' dedi. Hakikaten fakülte "açmak" gerekiyordu, zira kadınlar erkekler ile beraber okuyamıyorlardı...Veli Bey başını kaldırdı:

- ‘Kadına daha ziyade doktorluk yakışır, o fakülteyi açtırsanız?’ dedi.

Ben de: ‘Onu da doktor olmaya heves edenler açtırsın’ cevabını verdim.

Selahattin Bey: ‘Hak hukuk meselesi değil mi? Süreyya Hanım hakkını burada arıyor, muvaffak olmasını dileyelim.’ dedi.”

Aldığı bu cevabın üzerine Süreyya Hanım odadan hızla çıkar, diğer fakültelere kayıt olmaya gelen arkadaşlarını hukuk okumaya ikna eder ve böylece 1921 yılının ilk döneminde kadınlar için bir hukuk eğitimine başlanmış olur. Kadın öğrenciler erkek öğrencilerden ayrı olarak öğleden sonraları ders almaktadırlar. İkinci akademik döneme geçildiğinde ise bu sistem terk edilir ve dört kadın öğrenci, ilk defa erkek öğrencilerle aynı amfide ders almaya başlar.

Hukuk Fakültesini 1924-1925 öğretim yılında bitiren Süreyya Hanım’a Rockefeller Foundation tarafından Paris Uluslararası Enstitüsü’nde üç aylık seminer bursu teklif edilir fakat maalesef Türkiye’de gerekli izinler alınamadığı için Paris’e gidemez, anne ve babasının ikamet ettiği Ankara’da Adalet Bakanlığı’nda stajına başlar. 1928 yılında avukatlık ruhsatını alarak Türkiye’nin ilk kadın avukatı unvanının sahibi olur ve hayatı boyunca avukatlık mesleğini sürdürür.

86 yıllık yaşamına hem yurt içi hem yurt dışında olmak üzere onlarca başarıyı sığdıran Süreyya Hanım’ın belki de en büyük başarısı kadınların hayatın her alanında en az erkekler kadar var olma hakkı olduğunu kanıtlamış olmasıdır. Onun varlığı her zaman kadınların sosyal hayattaki görünürlüğünü artırmak adına bir ışık olmuştur. Bunun en önemli örneği, şu an bulunduğumuz konumdan geçmişe baktığımızda ne kadar abes gelse de kadınlar ve erkeklerin aynı lokantada yemek yiyebilmesinin önündeki toplumsal tabuyu kırmasıdır. Kaynaklardan aktarılanlara göre, Süreyya Hanım ve beraber mezun olduğu kadın avukat arkadaşları stajlarına devam ederken öğlen aralarında yemek yiyebilmek için kendilerine uygun bir yer olmadığını fark ederler. Ne evlerine gidecek vakitleri vardır ne de çevredeki lokantalara gidebilirler. Gidebilecekleri tek lokanta olan “İstanbul Lokantası”nda ise daha önce bir kadının yemek yediği görülmemiştir. Yazılı olmayan bu kuralı çiğnememek adına Süreyya Hanım ve arkadaşları bir süre durumu geçiştirirler ancak en sonunda Süreyya Hanım dönemin Basın-Yayın Genel Müdürü babasından öğle yemeklerini İstanbul Lokantası’nda yiyebilmek için ricada bulunur. Kanunen bir yasak olmadığı için Ahmet Bey izin verir ancak bir sonraki gün kadınların yemeğe gitmesi çok ciddi tepkilere sebep olur, öyle ki bu şikayetler dönemin başbakanı Rauf Bey’e dahi ulaşır. Bunun üzerine Ahmet Bey kızına bundan sonra öğle yemeklerinde kendisine gelmelerini tembihler. Süreyya Hanım çaresiz bir şekilde kabul eder.

Birkaç gün sonra, Mustafa Kemal Atatürk ve eşi Latife Hanım Ahmet Ağaoğlu'nu ziyarete gelir. Bu tepkiler Atatürk'ün de kulağına gitmiştir. Süreyya Hanım, olaylarda Atatürk'ün kendisini desteklemesini beklerken kendisinin: “Hem babanın hem de Rauf Bey'in hakkı var.” cevabı karşılığında tekrar hayal kırıklığına uğrar. Ertesi gün, bir yetkiliden Atatürk'ün kendisini yemeğe götürüleceği haberini alır. Heyecanla hazırlanıp odasından çıkan Süreyya Hanım, Atatürk'ten Latife Hanım'ın kendisini öğlen yemeğine beklediğini öğrenir. Yemek için harekete geçen araç İstanbul Lokantası'nın önünden geçerken, Atatürk, birden şoförden durmasını rica eder. Durduklarında Atatürk, orada yemek yiyen herkesin duymasını ister gibi yüksek bir tondan “Bugün Süreyya'yı bize götürüyorum fakat yarın buraya gelecek, yemeğini bu lokantada yiyecek.” der.

Süreyya Hanım dün akşam yemekte bulamadığı desteği bir anda gördüğünde şaşırır ve Latife Hanım'a bu olayın aslını sorar. Latife Hanım ise şu şekilde cevap verir: “Paşa, dün akşam bu lokanta olayına çok kızdı ama babanı senin yanında rencide etmek istemediği için kızgınlığını belli etmedi. Eve gelir gelmez, birkaç milletvekilini arayarak, yarın mutlaka eşleriyle birlikte lokantaya öğle yemeğine gitmelerini söyledi.”

Ertesi gün Süreyya Hanım lokantaya gittiğinde gördüğü manzara karşısında şaşkınlığa uğrar. Gördüklerini şu şekilde aktarmaktadır: “Ertesi gün lokanta hikâyesini duyan bazı hanımlar, bu arada eski Denizcilik Bakanı İhsan Bey'in eşi Nuriye Hanım, Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in hanımı da öğle yemeğine lokantaya gelmişlerdi. Biz de bu olaydan sonra rahatlıkla dışarıda yemek yiyebiliyorduk. Gazi bu davranışı ile kadınların toplum içinde hareket serbestliğini nasıl korumak istediğini göstermişti. O devirde Atatürk, Ankara'nın ruhuydu ve Ankara her halde pek az şehre nasip olan bir şevk, heyecan ve gelişme havası içinde yaşıyordu”.

Her halinden anlaşılacağı üzere, Süreyya Ağaoğlu hayatı boyunca modern bir Türk kadını olarak Atatürk'ün ilke ve inkılaplarını yaşatmış ve sayısız başarısı ile toplumu, özellikle genç kızları ve çocukları bilinçlendirmek için çalışmıştır. Tüm hayatı, Türkiye'nin ilk öncü kadın avukatı olarak topluma hukuk devleti bilincini aşılama amacı ile geçmiştir. Bu vesileyle öncelikle günün anlam ve önemine ithafen başta Süreyya Ağaoğlu olmak üzere alanında ilk teşkil eden tüm kadın hukukçulara ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın hakları için mücadele eden tüm kadınlarımıza içtenlikle teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Sizler olmasaydınız bizler olmazdık.

Kaynakça:

Türkiye'nin İlk Kadın Avukatı "Süreyya Ağaoğlu," Facebook (TRT Arşiv, 2022), <https://www.facebook.com/trtarsiv/videos/t%C3%BCrkiyenin-ilk-kad%C4%B1n-avukat%C4%B1s%C3%BCre-yya-a%C4%9Fao%C4%9Flu/1492543261231463/>.

Süreyya Ağaoğlu Çocuk Dostları Derneği. "Süreyya Ağaoğlu." Erişim tarihi 23 Aralık, 2023. <https://sacdd.org.tr/index.php/sureyya-agaoglu>.

"Türkiye'nin İlk Kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu'nun Atatürk'le Anısı," BilgiPedia, 27 Aralık, 2020, <https://www.bilgipedia.com.tr/sureyya-agaoglu-ve-ataturk/>.

"Süreyya Ağaoğlu (1903-1989)," Atatürk Ansiklopedisi, 8 Ağustos, 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sureyya-agaoglu-1903-1989/>.

Selin KÜÇÜKALİ

Türk Tarihinde Kadının Önemi, Hukuki Kişiliği ve Öne Çıkan Şahsiyetler

Şüphesiz ki yaşadığımız bu coğrafyada ve tarihimizde kadının yeri, maalesef, tartışılmaktadır; eğer bu manasız ve abes tartışmalardan kafamızı kaldırırsak “gerçek” tarihimize bakarsak tarih boyunca oldukları devre damga vurmuş kadınlarımızı görebiliriz. Bu yazıda Türk tarihinde kadının yerini ve tarihe damga vurmuş kadınlardan bahseceğiz.

İslamiyet Öncesi Dönem: Eski Türk uygarlıklarında kadınlar erkekler ile eşit sayılırdı. Diğer dönemlerde toplumlarda kadınlar, kendi mallarının yazgısına kendi karar veremez (çeyizi ve yüz görümlüğü hariç) vasiyet yapamaz, daima vesayet hakkında bulunmaları istenmiş ve erkeğin buyruğu altında bulunurdu. (Roma: Kuruluş D.-Justinyanus D.)

Erkekler basitçe eşlerini boşayabiliyorken kadının boşanma hakkı yoktu, kız çocuklara isim verilmiyor numaralandırılıyordu (Vahide, Saniye, Selase, Rabia...). Kadınlar ancak erkek varis yok ise mirasın bir kısmını alabiliyor, kız çocuklar mal olarak görülüp satılabiliyordu.

Bu sırada Türklerde kadının yeri hakkında İbn-i Batuta şöyle dizeler kaleme almıştır: “Bu ülkede gördüğüm ve beni epeyce şaşırta tutumlardan biri de, buradaki erkeklerin kadınlarına gösterdikleri aşırı saygıdır. Bu memlekette kadınlar, erkeklerden daha üstün sayılırlar.” Bu döneme damgasını vurmuş bazı kadınlardan yazımızda bahsedeceğiz.

Tomiris Katun Han: Tomiris Hatun, M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış Saka Kraliçesi'dir ve ilk Türk kadın yönetici, kural koyucu'dur. Hükümdarlığı boyunca huzur ve düzeni sağlamak için çalışmıştır ancak dönemin pers imparatoru Kiro'sun yaptığı haince tuzaklar ve ülkeye karşı düzenlemiş olduğu seferler üzerine Tomiris ordusu ile, büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu, Kiro'sa karşı savaşmıştır ve bu savaşın galibi Tomiris hatun olmuştur. Bazı rivayetlere göre savaşın sonra Kiro'sun kafasını kan dolu bir fiçiya atarak, “...Hayatında kan içmeye doymamıştın şimdi seni kanla doyuruyorum.” der. Bu olaylardan sonrasında dünyadan göçene kadar ülkesi için hizmet eder ve kadının hükümdarlığını tüm dünyaya gösterir.

Tomris Han, şimdilik elimizde bulunan bilgilere göre hem dünyanın, hem de Türk budununun bilinen ilk katun hanıdır.

Boğarık Katun Han: Boğarık Katun Tarih 520'yi gösterdiğinde Sabarların hanı Belek Han ölmüş ve onun yerine tahtına eşi Boğarık Katun geçmişti; "Boğarık" ismi "komutan", "kraliçe" anlamına gelmektedir. 528 yılında Roma İmparatoru I. Justinyanus, Sibirlerin hükümdarı Boğarık Katun'a türlü hediyeler takdim ederek Sasaniler'e karşı ittifak kurmak istemiş; teklifi kabul eden Boğarık Katun, Roma ile ittifak kurmuştur. Doğu Romalı tarihçilerin kaynaklarına aldıkları bilgilere göre Boğarık Katun'un gücü, yüz bin kişilik bir orduyu komuta etmesidir. O günkü şartlarda Doğu Roma ordusunun kırk-elli bin kişi civarında olduğu göz önüne alındığında, Boğarık Katun'un nasıl bir gücü elinde tuttuğu anlaşılmaktadır. Boğarık Katun, kimi zaman Doğu Roma ile kimi zaman ise Sasaniler ile ittifak kurmaya devam etmiş ve bu dünyadan ayrılana kadar devletini muhteşem bir güç ile yönetmiştir. Boğarık Katun'un ne zaman öldüğüne dair elde bir veri yoktur.

Selçuklu Dönemi: Selçuklu döneminde kadın eski Türk topluluklarında ki gibi tamamen eşit olmamakla birlikte Hükümdar merkezde olmadığına onun yerine hükmedecek derecede bilgili ve yetkili devlet işlerini yakından takip eden ve önemli durumlarda görüşü alınan bir öneme sahiptir. Tabii ki bu dönemdeki nice kadınları saymasak da birkaç örnek vermek isteriz:

Kabac Hatun: Kabac Hatun, Buhara'nın hükümdarı olan eşi Buhar Hudad'ın ölümünden sonra genç oğlu Tuğşad'ın adına Buhara'yı yönetmiştir. Orta Asya'da Emevi valisi Ubeydullah b. Ziyad döneminde, Buhara'nın bağımsızlığını koruma mücadelesi vermiştir. Şehrin güçlü surları ve disiplini ordusu sayesinde, Kabac Hatun'un liderliğinde Buhara, Emevilerin saldırılarına karşı etkili bir direniş göstermiştir. Ancak Ubeydullah b. Ziyad'ın büyük akını sonucunda şehrin direnci kırılmış, Kabac Hatun anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma, Buhara'nın resmi olarak İslam hakimiyetini tanıdığı bir dönemi simgeler. Kabac Hatun'un dengeli siyaseti ve halkıyla olan ilişkileri, güzelliği, zeka ve isabetli kararlarıyla öne çıkmıştır. Cesareti ve zekası, oğlu Tuğşad'ın Buhara'da lider olmasının temelini atmış; soyundan gelenler, Samani iktidarına kadar Buhara'da yöneticilik yapmıştır.

Altuncan Hatun: Altuncan Hatun, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun önemli liderlerinden biri olarak öne çıkmıştır. Harezm bölgesinin valisi ve Şah Melik'in ilk eşi olarak bilinen Altuncan Hatun, Tuğrul Bey'in eşi olarak tarih sahnesinde etkili bir rol oynamıştır. Eşi Tuğrul Bey'in üvey kardeşi İbrahim Yinal'ın isyanı sırasında Hemedan'da Tuğrul Bey'i koruma çabaları, Selçuklu Devleti'nin kaderini belirlemiştir. Cesur ve dindar bir kadın olarak tanınan Altuncan Hatun, devlet yönetiminde etkin bir rol oynamış ve önemli kararlar almıştır. Altuncan Hatun'un Tuğrul Bey'in vefatından sonra devlet yönetimine katkısı devam etmiş ve hükümdarın güvenilir danışmanlarından biri olarak kabul edilmiştir. İslam tarihçileri, onun devlet işlerine hakimiyeti, cesareti ve dindarlığıyla öne çıkan bir lider olduğunu vurgular. Altuncan Hatun'un eşinin vasiyeti, mal varlığının halifenin kızına devredilmesi, onun toplumda ve devletteki etkili liderliğini yansıtmaktadır. Altuncan Hatun, Selçuklu İmparatorluğu'nun tarihindeki önemli kadın figürlerden biri olarak anılmaktadır.

Osmanlı Dönemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının hukuki önemi, toplumsal ve kültürel normların etkisi altında şekillenmiş bir döneme aitti. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınlar, şeriat hukukunun etkisi altında belirli haklara sahipti ancak erkeklerle eşit bir hukuki statüye sahip değillerdi. Evlilik, miras, boşanma gibi konularda kadınlar üzerinde İslam Hukuku'nun etkisi belirgin olsa da, Osmanlı toplumunda kadınlar genellikle aile içinde ve toplumun sınırlı alanlarında etkili olabilmekteydi. Kadınların eğitim hakları sınırlıydı ve kamusal alandaki varlıkları kısıtlıydı. Bu bağlamda, kadının hukuki statüsü, Osmanlı toplumunun geleneksel yapısı ve İslam Hukuku'nun etkisi altında evrilen dinamiklere bağlı olarak şekillenmiştir. Fikrimizce Osmanlı'ya en çok damga vuran iki kadından bahsetmek isteriz:

Hatice Turhan Sultan: Hatice Turhan Sultan, IV. Mehmet'in annesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun etkili Valide Sultanı olarak hukuki kişiliğini güçlü bir şekilde ortaya koymuştur. Turhan Sultan, saraya girişi, Zafire Vakası ve kocasının ilişkileri gibi zorlu süreçlere rağmen, IV. Mehmed'in küçük yaşta olması nedeniyle devletin yönetimine aktif bir şekilde katılmıştır. Padişah naibliği görevini üstlenerek devlet işlerine bizzat müdahale etmiş, askeri, mali ve idari konularda önemli kararlar almıştır. Saray arşivinde bulunan 164 mektup, Turhan Sultan'ın devletin günlük işleyişi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu mektuplar, Valide Sultan'ın, Osmanlı Devleti'nin güçlü bir lideri olarak hukuki kişiliğini güçlendirdiğini gösterir. Turhan Sultan, 34 yıl süren Valide Sultanlık dönemi boyunca devletin istikrarını sağlayarak, Osmanlı tarihinde uzun süreli bir etki bırakmıştır.

Mahpeyker Kösem Sultan: Kösem Sultan, Osmanlı İmparatorluğu'nda 17. yüzyılın ortalarında etkili bir valide sultan olarak öne çıktı. Sultan I. Ahmed'in eşi olarak başladığı hükümetin ardından, eşinin ölümü sonrasında oğlu IV. Murad ve torunu IV. Mehmed'in saltanatlarında etkili bir naiplik yapmıştır. Devlet işlerine olan hakimiyetiyle ve stratejik politikalarıyla Osmanlı tahtının belirleyici bir figürü oldu. Hukuki kişiliğini ise saray içinde ve devletin yönetiminde oynadığı kilit rolle ortaya koymuştur.

Cumhuriyet Dönemi: Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, kadın haklarına yönelik önemli değişimleri beraberinde getirdi. 1923'ten itibaren Cumhuriyet, kadınlara; eğitim, çalışma ve siyasi katılım gibi alanlarda önemli haklar tanıdı. 1930'larda kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi, Türk kadınının siyasi süreçlere aktif katılımını sağladı. Cumhuriyet döneminde kadının toplumsal önemi, eşitlik ilkesi çerçevesinde vurgulandı. Kadınlar, sadece aile içinde değil, aynı zamanda kamusal alanlarda da etkin rol oynadı. Eğitim ve iş hayatındaki varlıkları arttı, toplumun her kesiminde aktif roller üstlendiler. Ancak, kadın hakları mücadelesi devam etmekte ve eşitlik ilkesinin tam anlamıyla gerçekleşmesi için çaba gösterilmekte. Bugün Türkiye'de, kadınlar fırsat eşitliği ve cinsiyet rollerinin esnekliği için mücadele etmektedirler ama bunları şimdilik bir kenara bırakıp cumhuriyetimizin yetiştirdiği birkaç değer anmak isteriz:

Fatma Beyhan Nil: Fatma Beyhan, 1903 yılında Midilli'de doğmuştur. Babası Yanya Valisi Ömer Hüsamettin Paşa, annesi Behiye Hanım'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan Fatma Beyhan, Cumhuriyet döneminin önemli kadın figürlerinden biridir. Eczacı Melih Tipi ile evlenen Fatma Beyhan, dil bilgisi açısından orta düzeyde İngilizce, Fransızca ve Almanca bilmekteydi. Hukuki kişiliği, 1926-1927 yılları arasında Atatürk'ün isteğiyle oluşturulan Tadil-i Kavanin Komisyonu'nda görev alarak ve 1928'de İstanbul Barosuna kayıt olarak başladığı avukatlık kariyeriyle ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin ilk kadın avukatlarından biri olarak, hukuki alanda öncü bir rol üstlenmiş ve kadın haklarının savunucusu olmuştur. Aynı zamanda 1930 yılında İstanbul Birinci Ticaret Mahkemesi'nde göreve başlayarak Türkiye'nin ilk kadın hâkimi unvanını elde etmiştir. Fatma Beyhan'ın hukuki kişiliği, cesur adımları ve öncü rolüyle Türk kadınının hukuk alanındaki varlığını güçlendirmiştir.

Tülay Tuğcu: Türk hukukunun önde gelen isimlerinden biri olan Fazilet Partisi'nin laiklik karşıtı eylemlerine karşı duran ve Anayasa Mahkemesi'nde tarihi bir pozisyona sahip olan Tülay Tuğcu, 12 Haziran 1942 tarihinde Ankara'da doğdu. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olan Tuğcu, serbest avukatlık kariyerinin ardından Amme İdaresi Enstitüsü'nü tamamlamış ve 1982'de Danıştay'da Kıdemli Tetkik Hâkimi olmuştur. Hukuki kariyerinde çeşitli görevler üstlenen Tuğcu, 1992'de Danıştay üyeliğine seçilmiş ve Anayasa Mahkemesi üyeliğine atanarak bu alandaki başarılarını sürdürmüştür. Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığı ve Anayasa Mahkemesi Başkanlığı gibi kritik görevleri üstlenerek, Türkiye'de kadınların böyle makamlara gelmesine öncülük etmiştir. Tuğcu'nun hukuki kişiliği, laiklik ve siyasetle ilgili aldığı önemli kararlarla ve yüksek mahkemelerdeki etkileyici görevleriyle öne çıkmaktadır.

Melahat Ruacan: Melahat Senger Ruacan, 1906 yılında İstanbul'da doğmuştur ve Türk hukuk tarihinde önemli bir iz bırakmıştır. Eğitimine Erenköy Kız Lisesi'nde başlamış olan Ruacan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitim alarak Türkiye'nin ilk kadın hukuk öğrencisi olarak mezun olmuştur. Meslek yaşamına hakim olarak başlayan Ruacan, 1945'te Yargıtay'a giriş yaparak Türkiye'nin ilk kadın Yargıtay üyesi olmuştur. Cesur ve ilkeli kararları ile tanınan Ruacan, Demokrat Parti döneminde siyasi baskılara karşı direnerek görevinden istifa etmiştir. Daha sonrasında, mahkemeye başvurarak haklılığını kanıtlamıştır. Melahat Senger Ruacan, sadece hukuki başarılarıyla değil, aynı zamanda Atatürk'ün ilke ve inkılaplarına olan bağlılığı ve kadın hakları mücadelesiyle de öne çıkmıştır. 1974'te Ankara'da geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etse de, Türkiye'nin hukuki arenadaki ilk kadın Yargıtay üyesi olarak, cesur duruşu ve ilkelere bağlılığıyla örnek bir kişilik olarak anılmaktadır.

Türk tarihinde kadınlar, eşitlik mücadelesinde önemli roller üstlenmiştir; eski Türk uygarlıklarından Cumhuriyet'e kadar, kadın liderlerin cesur duruşları, hukuki kişiliklerini güçlendirmiştir. Tomiris Hatun, Boğarık Katun, Fatma Beyhan Nil, Tülay Tuğcu, Melahat Ruacan gibi isimler, kadın hakları mücadelesinde ve kadının hukuki yeri hakkında öncü olmuştur. İslam Hukuku ve geleneksel normlara karşı çıkarak, toplumda aktif roller üstlenmişlerdir. Günümüzde de devam eden kadın mücadelesi gösteriyor ki, feminist hareket, kadınların hukuki eşitlik ve özgürlükleri için kararlılıkla devam etmekte. Bu liderlerin izinden giderek, kadınlar toplumda hak ettikleri yeri almaya devam ediyorlar ve edecekler.

Kaynakça:

KOÇ, S. (2011). Türklerde Kadın ve Hüseyin Nihal Atsız'ın Tarihi Romanlarında Kadın Motifi. Erdem(60), 155-186.

Banarlı, Nihat Sami (1971), Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul. Çağatay, Neşet (1957), İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ank. Üni. İlahiyat Fakültesi Yayınlar, Ankara.

Dağ, G. (2023, May 7). Roma'nın diz çöktüğü Boğarık Hatun. Kamu Son Haber. <https://www.kamusonhaber.com.tr/romanin-diz-coktugu-bogarik-hatun-63760h.htm>

Buhara'nın efsanesi Kabac Hatun. (2021, November 27). Star.com.tr. <https://www.star.com.tr/acik-gorus/buharanin-efsanesi-kabac-hatun-haber-1670785/>

Wikimedia projelerine katkıda bulunanlar. (2017, February 13). Altuncan Hatun - Vikipedi. Vikipedi: Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Altuncan_Hatun

Wikimedia projelerine katkıda bulunanlar. (2006, February 10). Hatice Turhan Sultan - Vikipedi. Vikipedi: Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Turhan_Sultan

Wikimedia projelerine katkıda bulunanlar. (2006, February 9). Kösem Sultan - Vikipedi. Vikipedi: Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kösem_Sultan

Fatma Beyhan Hanım (1903-1988). (n.d.). Atatürk Ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fatma-beyhan-hanim-1903-1988/>

Tülay Tuğcu kimdir? (26 Temmuz 2005), Tülay Tuğcu kimdir? (memurlar.net, 26 Temmuz 2005), Anayasa Mahkemesi'nin ilk ve tek kadın başkanı Tülay Tuğcu (hurriyet.com.tr, 9 Mart 2018), H. Tülay Tuğcu | Anayasa Mahkemesi (anayasa.gov.tr, 12.01.2020), Tülay Tuğcu Haberleri - Tülay Tuğcu Kimdir (haberler.com, 12.01.2020).

Yargıtay'ın ilk kadın üyesi: Melahat Ruacan. (2020, November 11). Hukuki Haber. <https://www.hukukihaber.net/yargitayin-ilk-kadin-uyesi-melahat-ruacan>

Kemal Atabey ÖZTÜRK

Adaletin İlk Neferlerinden Suat Berk

Milyonlarca yıldır var olan dünyadan adaletin taşıyıcısı olan birçok kişi geçti. Amaçları hukukun en birincil gayelerinden olan adaleti sağlamak ve hakkı olanın hakkını vermektir. Bugün konu etmek istediğimiz kişi hukuk tarihimizde kalıcı izler bırakan Türkiye'nin ilk kadın Sulh Hukuk Mahkemesi Hakimi Suat Berk.

Suat Berk, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile okula giren ve hukuk diploması alan ilk üç kadından biridir. Hukukun erkek hegemonyasında olduğu bir dönemde meslek olarak kendine hukuku edinmiş bir kadın olan henüz 21 yaşında, 1925 yılında hakimliğe başlayan Suat Berk mesleği hakkında şunları söyler “Ben zannedirdim ki herkes mahkemeleri dinlemek için, işleri olanlar geliyor, meğerse hakim kadını seyretmek için geliyorlarmış.” Devrindeki tüm engellere rağmen hukuku seçen sapsağlam bir cumhuriyet kadını. Suat Berk'i daha iyi anlayabilmek için yaptığı mesleği kavramalıyız.

Hakimler, mahkemelerde çalışan ve hukuk kuralları çerçevesinde kalarak herhangi bir konuda karar alınmasını sağlayan kişilerdir. Hukuk toplumsal düzenin sağlanmasına hizmet eder. Toplumsal düzenin sağlanması amacıyla da hukuk, suçlu ya da suçsuz tüm toplum bireylerine adil yargılanma hakkı sunar. Bu hak sayesinde hem toplum huzurunu bozan insanların adilce yargılanması yargılanması mümkün olur hem de toplumun vicdanı rahatlatılır. Hakimler verecekleri kararda tamamen bağımsız ve tarafsız olmak zorunluluğundadırlar. Temyiz veya istinaf gibi farklı değerlendirme mercileri olabileceksin de bir davaya bakacak hakimler arasında hiyerarşi yoktur.

1925 yılında Kıyafet Kanunu ve 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadınların yasal statüsü değişmiş, hem aile içinde hem de birey olarak eşit haklar tanınmıştır ve Suat Berk tam da bu dönemde bir hukukçu olarak yetişmiştir.

Yaşadığı dönemde dünya çapında görev alan hakimler sadece çocuk mahkemeleri ile ilgili davalara bakabiliyorken, Suat Berk Sulh Mahkemesinde görev ve Berlin Üniversitesinden dünyanın ilk kadın sulh hukuk hakimi olduğunu kanıtlayan da bir belge almıştır.

TBB verilerine göre 2022 sonunda 174.553 avukatın 82.237'si kadın. Buna göre her 100 avukattan 47'si kadın ve yine bu verilere bakarak ülkedeki kadın avukat yüzdesinin de %47 olduğunu söyleyebiliriz.

Kadınların, ataerkil bir yapı ile şekillenmiş olan hukuk mesleklerine girmeleri on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra başlamıştır. Dünyadaki örneklerle benzer şekilde Türkiye'de de kadınların hukuk mesleklerine girişleri geç olmuştur. Hukuk meslekleri içerisine bakıldığında kadınların uzun bir süre boyunca hakimlik, savcılık, noterlik, avukatlık gibi mesleklerin dışında tutulduğu görülmektedir. Örneğin Osmanlı'ya bakıldığında 1875 yılında Mekteb-i Hukuk-i Sultani ve bu okulun devamı olarak 1878 yılında Mekteb-i Hukuk açılmış ve bu okullarda Nizamiye Mahkemeleri için yargıç yetiştirilmeye başlanmış olsa da kız çocuklarının bu okullara devam etmesi söz konusu olmamıştır. Kadınlar yükseköğrenime giriş hakkı elde edebilmek için mücadele vermiş ancak 1914'te yükseköğrenime geçiş yapma hakkını elde etmişlerdir. Daha sonrasında kadınların eğitimine izin veren İnas Darülfünü'nun 1920'de kapatılması ile kadınlar yükseköğretim haklarından tekrar mahrum kalmışlardır. 1921 yılı itibarıyla kadınlar da erkekler gibi üniversite eğitimi almaya hak kazanmışlardır.

Günümüzde bile yaşamakta olduğumuz eşitlik ihlalleri düşünülünce bundan yüz sene öncesini tahayyül etmek zor değil. Erkek egemenliğinin iş hayatındaki hakimiyetinin de yıkılmaya çalışıldığı, kız çocuklarının okutulması için senelerce süregelen zihinlerin eğitime çalışıldığı bir dünyada yetişmiş, savaşın yaralarının hâlâ kanadığı bir dönemde okumuş Suat Berk. Bir kişinin bile düşüncelerini değiştirmekte çok zorlanırken koskoca bir ülkenin, geçmişiyile bağları çok kuvvetli olan bir halkın fikirlerini değiştirerek çağdaş medeniyetler seviyesine bizi ulaştırma hedefiyle çalışan Mustafa Kemal Atatürk'ün; cinsiyet eşitliğine verdiği önemi unutmamak lazım. Bu ülkede yetişmiş ve yetişecek tüm kadın hukukçuların da bu ışıkta olması dileğiyle.

Kaynakça:

HUKUK ALANINDAKİ ÖNCÜ KADINLAR. (2021, March 8). BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER MÜŞAVİRLİĞİ. <https://basin.adalet.gov.tr/hukuk-alanindaki-ocnu-kadinlar>

Balcı, E. (2019, May 26). Hukukun Öncü Kadınları: Türkiye’de Kadınların Hukuk Mesleğine Girişi Üzerine Bir İnceleme. Ana Sayfa » DergiPark. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/738157>

boyaalici, c. (2023, February 28). Cumhuriyet Tarihi Serisi #3 Cumhuriyet’in Altın Kadınları. Topkapı Haber. <https://topkapihaber.com/cumhuriyet-tarihi-serisi-3-cumhuriyetin-altin-kadinlari/?amp=1>

Ezgi CEYLAN

SECUNDUM LEGEM